

УДК 346.11

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.10>

Петруненко Я. В.,
доктор юридичних наук, професор,
старший науковий співробітник відділу проблем модернізації
господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»

УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ ЗАСОБАМИ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті висвітлено окремі питання утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві засобами економічного регулювання. Автором проведено огляд наукових підходів та концепцій щодо розуміння поняття та сутності соціальної справедливості у суспільстві. Аргументовано, що соціальна справедливість в ієрархії цінностей сучасного українського суспільства займає вищі сходинки. З'ясовано, що ідеологія соціальної справедливості як правовий принцип закладена у низці нормативно-правових актів України та є складовою принципів бюджетної, податкової політики держави та політики у сфері регулювання господарських відносин.

Обґрунтовано, що ідеологія соціальної справедливості в економіці уособлюється у справедливому, еквівалентному та пропорційному розподілі суспільного багатства між членами суспільства. Автором аргументовано, що застосування принципу рівності під час розподілу державного багатства не гарантує дотримання соціальної справедливості. Визначено, що у сучасних умовах розвитку суспільства виникає необхідність у проведенні низки концептуальних реформ, спрямованих на утвердження ідеології соціальної справедливості, зокрема, у таких сферах, як регулювання економіки, бюджетної, податкової політики, а також політики у сфері соціального забезпечення та ін.

Доведено, що з метою досягнення соціальної справедливості в суспільстві держава застосовує різні засоби економічного регулювання. З'ясовано, що найбільш поширеними засобами економічного регулювання з метою досягнення соціальної справедливості є зважена соціально-економічна політика держави, політика дерегуляції господарських відносин, ефективна податкова та бюджетна політика.

Визначено, що з метою утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві важливим є проведення комплексної соціально-економічної реформи в усіх сферах життя.

Ключові слова: соціальна справедливість, економічне регулювання, розподіл державних коштів, бюджетна політика.

Petrunenکو Ia. V. Approval of the ideology of social justice in society by means of economic regulation

Abstract. The article highlights certain issues of establishing the ideology of social justice in society by means of economic regulation. The author reviewed scientific approaches and concepts related to understanding the concept and essence of social justice in society. It is argued that social justice ranks higher in the hierarchy of values of modern Ukrainian society. It has been found that the ideology of social justice as a legal principle is embedded in a number of normative legal acts of Ukraine and is a component of the principles of the state's budgetary and tax policy and policy in the sphere of economic relations regulation.

It is substantiated that the ideology of social justice in the economy is embodied in the fair, equivalent and proportional distribution of public wealth among members of society. The author argued that the application of the principle of equality during the distribution of state wealth does not guarantee the observance of social justice. It was determined that in the modern conditions of the development of society, there is a need for a series of conceptual reforms aimed at establishing the ideology of social justice, in particular, in such areas as regulation of the economy, budget, tax policy, as well as policy in the field of social security, etc.

It is proven that in order to achieve social justice in society, the state uses various means of economic regulation. It was found that the most common means of economic regulation with the aim of achieving social justice are the balanced socio-economic policy of the state, the policy of deregulation of economic relations, effective tax and budget policy.

It was determined that in order to establish the ideology of social justice in society, it is important to carry out a comprehensive socio-economic reform in all spheres of life.

Key words: social justice, economic regulation, distribution of state funds, budget policy.

Постановка проблеми. У ст. 95 Конституції України закріплено, що бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами [1]. Такий же принцип закладено й у ст. 7 Бюджетного кодексу України (далі – БК України) [2].

Надаючи тлумачення положень цієї конституційної норми, Конституційний Суд України у Рішенні від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 зазначив, що Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди у суспільстві; основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї [3].

Аналогічні засади державної політики у сферах регулювання господарських, бюджетних, податкових відносин визначені у ст. 10 Господарського кодексу України (далі – ГК України), відповідно до якої бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу; податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів [4].

У свою чергу відповідно до ст. 4 Податкового кодексу України (далі – ПК України) податкове законодавство України ґрунтується

на таких принципах, зокрема, як соціальна справедливість – це установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків [5].

Важливо також згадати, що у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) справедливість згадується у таких положеннях: загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність (ст. 6); зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості (ст. 509) [6].

Таким чином, справедливість у цілому та соціальна справедливість, зокрема, є основоположною засадою регулювання багатьох суспільних відносин, включаючи господарські, податкові, цивільні та ін. Це свідчить про те, що ідеологія соціальної справедливості є не тільки ціннісним орієнтиром конкретних суб'єктів, але й виміром правової реальності. У зв'язку з цим, державне регулювання економіки має орієнтуватися у тому числі на цю універсальну засаду.

Разом з тим, у мінливих умовах сучасності виникає необхідність у виробленні нових підходів у сфері економіко-правового регулювання з метою забезпечення соціальної справедливості у суспільстві.

Стан дослідження. У науковій літературі звертається увага до питання утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві. Зокрема, цю проблематику досліджували у своїх роботах такі науковці як О.І. Амоша, В.П. Антонюк, О.А. Беляневич, Л.Я. Бенюк, Т.С. Гудіма, Р.А. Джабраїлов, В.К. Малолітнева, Г.М. Пилипенко, І.Є. Реліна, В.В. Сокурченко, В.А. Устименко та інші. Водночас, питання утвердження ідеології соціальної справедливості у суспільстві саме засобами економічного регулювання не достатньо висвітлені у сучасній науці господарського права, що обумовлює актуальність представленої наукової статті.

Метою статті є визначення економіко-правових засобів утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві. Для реалізації цієї мети у статті виконано такі **завдання**: 1) визначено поняття та сутність соціальної справедливості в економіці; 2) з'ясовано форми вираження ідеології соціальної

справедливості в сучасних соціально-економічних умовах; 3) охарактеризовано економіко-правові засоби досягнення соціальної справедливості у суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Концепція соціальної справедливості виникла разом із першими цивілізаціями та зазнавала трансформаційних змін протягом усієї історії людства.

Саме поняття «справедливість», як абсолютно вірно зауважують автори колективної монографії, присвяченої співвідношенню економічної ефективності та соціальної справедливості, це ступінь реалізації ціннісно детермінованих очікувань суб'єктів щодо їхнього статусу, доступу до суспільних ресурсів, праці й доходів, інших суттєвих умов їх життєдіяльності. Справедливість відображає рівень соціального порядку, що має мінімальну ентропію; коли очікування суб'єктів, які виконують інституційні приписи, не збігаються з соціально-економічними реаліями, останні оцінюються як несправедливі, що підсилює ентропійні процеси в економіці; проявом такої ентропії є зниження ймовірності інституційної поведінки, посилення схильності до опортуністичних практик, зниження довіри, відмова від спеціалізації та кооперації, перехід господарчої системи на нижчий рівень рівноваги [7, с. 13].

Це означає, що справедливість як ціннісно-орієнтована складова людського усвідомлення себе у цьому світі безпосередньо впливає на поведінку особи як члена суспільства. Саме тому у сферу правового регулювання закладено принцип соціальної справедливості, що дозволяє не тільки забезпечити гуманістичну складову права, але й створити умови для добросовісної та добропорядної поведінки кожного індивідуума в суспільстві.

Як вірно зауважує з цього приводу В.В. Сокуренько, справедливість – це засіб гуманізації суспільних відносин, подолання існуючої несправедливості, що виникає тоді, коли порушується ідея справедливості як чесності, принцип рівного права на свободу і рівномірного розподілу цінностей в суспільстві; метою справедливості, за вченням стародавніх філософів, є утвердження такого соціального порядку, де права і обов'язки громадян,

результати їх спільної праці і співробітництва розподілені за справедливістю [8, с. 39].

М. Яковенко у цьому контексті звертає увагу, що поняття справедливості можна розглядати у двох формах: справедливість, яка ґрунтується на ефективних моделях співіснування соціальних груп, що має трансформаційні особливості, залежно від середовища, історичного періоду, державності, національності, інтересів переважної більшості такого соціального середовища тощо; і справедливість, основана на високоморальних принципах, що не змінюється з плином часу, не пов'язана із національними особливостями, не характеризується інтересами певної групи населення, політичних поглядів, правових норм та звичаїв. При цьому співвідношення понять справедливості та права науковець розглядає, як правовий стандарт, з яким узгоджуються реальні соціально-економічні, політичні, фінансові, моральні та ідеологічні відносини [9, с. 126, 127].

У сучасних умовах ринкової економіки постає питання про те, який розподіл суспільних та державних благ можна вважати справедливим. Відповідаючи на це питання, передусім, важливо зауважити, що рівний розподіл багатств, за умови недотримання засад рівності у процесі їх створення, не може вважатися справедливим. При цьому саме поняття соціальної справедливості та його зміст поступово змінювались, уміщуючи у різні історичні періоди нові елементи.

У цьому зв'язку необхідно погодитися з думкою деяких науковців, які зазначають, що поняття соціальної справедливості набувало різних змістів залежно від рівнів розвитку економіки й культури, існуючого соціального і політичного ладу, ступеню пізнання законів природи й суспільства. Головна ідея класичної політичної економії про те, що виробництво благ забезпечується принципом економічної вигоди і регулюється ринком у той час, як справедливість забезпечується політикою, стала основою для пошуків взаємовідносин між державою та ринком у забезпеченні соціальної справедливості, економічної ефективності та політичної стабільності [10, с. 14].

Загалом, виділяють чотири методологічних трактування, які пояснюють соціальну

справедливість: егалітаризм – необхідність отримання всіма членами суспільства однакових благ; роулзівський підхід – важливість максимізації корисності найбільш забезпечених осіб; утилітаризм – максимізація загальної корисності всіх членів суспільства; лібералізм – справедливість, що встановлюється ринком [11, с. 14].

Отже, саме ліберальний підхід до розуміння соціальної справедливості можна вважати таким, що найбільше відповідає умовам сучасності. Однак, у цьому випадку виникає проблема вимірювання участі кожного члена суспільства у створенні соціальних благ.

Досліджуючи це питання, Б.Є. Зазуляк влучно зауважує, що величина індивідуальних доходів як частини фонду споживання національного доходу має бути еквівалентна трудовому вкладу в суспільне виробництво працівників, які створюють національний дохід, за вирахуванням частини фонду споживання національного доходу, спрямованої на задоволення соціальних потреб суспільства. Механізм дії цього закону, на думку науковця, повинен стимулювати ефективну працю, забезпечувати соціальну справедливість, тому закон розподілу за працею вважався найраціональнішою суспільною формою розподілу в соціалістичному суспільстві. На практиці дія закону розподілу за працею деформувалась під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників: складності оцінки показників затрат та результатів праці, недоліків в організації заробітної плати, незбалансованості грошової і товарної маси, незбалансованості робочої сили і робочих місць у галузях та регіонах, існуванням «тіньової економіки» [12, с. 112].

Необхідно погодитися з тим, що формування показників оцінювання участі кожного з членів суспільства у створенні суспільних багатств є досить громіздким з методологічної та практичної точок зору процесом, ураховуючи також, що цей процес ускладнюється такими чинниками як стан здоров'я, вік, соціальні та економічні можливості членів суспільства «на старті» тощо.

Разом з тим, О.М. Владимир звертає увагу на те, що сильний вплив на стан ВВП України має наукове відставання країни від передових

країн світу та переважно екстенсивний шлях розвитку. Через це для України є характерний розвиток лише окремих галузей виробництва, які є ресурсозатратними, виробництво, в основному, сировинної продукції, тоді як готова продукція не відповідає міжнародним стандартам. Також значний вплив на стан ВВП країни становить високий рівень корупції, недостатнє інвестування, недовіра до органів державного управління, негативні оцінки світових рейтингових агентств щодо перспектив розвитку економіки України [13, с. 141].

Усі згадані чинники мають враховуватися для формування ідеології соціальної справедливості в економіці. З огляду на те, що у більшості глобальних економік зазначені чинники не враховуються у процесі розподілу суспільних багатств, виникає несправедливий економічний порядок.

А.Д. Ревенко вважає, що виправлення несправедливого *status quo* насамперед пов'язане з теоретичним усвідомленням справедливості у міжнародному економічному праві шляхом виокремлення п'яти концептуальних принципів, а саме: 1) розвиток як ключова мета політики міжнародної торгівлі; 2) імплементація диференційованого режиму в торговельній політиці; 3) інтеграція прав людини в міжнародну торговельну політику та пов'язані з нею угоди; 4) прозорість та рівна участь у міжнародній торгівлі на практиці; 5) розширення впливу глобальної соціальної відповідальності [14, с. 145, 151].

Визначаючи критерії соціальної справедливості в економіці та економіко-правові засоби утвердження ідеології соціальної справедливості, важливо врахувати дані соціологічного дослідження у цій сфері.

Зокрема, восени 2022 р. Інститутом соціології НАН України проводилося соціологічне дослідження, присвячене визначенню ієрархії ціннісних орієнтирів суспільства під час війни. За результатом цього дослідження було виявлено, що в ієрархії таких цінностей переважають орієнтація на рівність (53,6 % респондентів), яка включає забезпечення однакових базових прав і можливостей представників усіх соціальних груп (в галузі освіти, соціального захисту та медичного забезпечення) та стабільність (44 % опитаних), що

включає підтримання досягнутих в суспільстві стандартів життя [15, с. 8].

Отже, рівність у контексті ідеології соціальної справедливості в суспільно-економічному вимірі означає не рівний розподіл суспільних благ між членами суспільства, а створення рівних можливостей для реалізації громадянами своїх прав, у тому числі соціально-економічних.

На практиці забезпечення потребує регулюючого державного впливу, спрямованого на забезпечення захисту прав всіх учасників господарських правовідносин, узгодження їх інтересів.

У Програмі розвитку ООН «Управління для сталого розвитку людини» йдеться про те, що державне управління має виходити за межі суто державного, приймаючи до уваги інтереси приватного сектора та громадянського суспільства, оскільки усі три сторони соціального партнерства мають вирішальне значення для підтримки людського розвитку, а саме: держава створює сприятливі політичні та правові умови; приватний сектор створює робочі місця та дохід, а громадянське суспільство сприяє політичній та соціальній взаємодії та мобілізує групи для участі в економічній, соціальній та політичній діяльності [16].

Таким чином, державне регулювання у соціально-економічній сфері має ґрунтуватися на пропорційності та врахуванні як суспільних інтересів, так і інтересів приватних. При цьому державне втручання у процеси розподілу суспільних благ, зокрема, й для цілей утвердження ідеології соціальної справедливості, має бути зваженим, орієнтованим на усунення нерівності між можливостями членів суспільства, урівноваження інтересів різних соціальних груп, сприяння розвитку наукового та інноваційного потенціалу суспільства, забезпечення швидкої монетизації знань та навиків, отриманих у процесі здобуття освіти тощо.

Такий підхід повною мірою узгоджується з конституційними основами правопорядку у сфері господарської діяльності, визначеними ст. 5 ГК України, згідно з якою правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відно-

син суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [4].

Провівши компаративний аналіз моделей втручання держави у здійснення економічних свобод через призму принципу пропорційності, М.В. Савчин дійшов висновку, що застосування конкретних заходів з боку держави цілком залежить від певної структури економіки, ступеня її диференціації, її відкритості та гарантування економічних свобод; здатність суспільства до спільної діяльності, результатом якої є інституціонально спроможна конституційна демократія та конституційна економіка, заснована на повазі до фундаментальних благ, є підґрунтям сталого економічного розвитку [17, с. 37].

У свою чергу, на думку В.В. Шпакова, державне регулювання у соціально-економічній та господарській сферах має бути спрямовано на: адаптацію економіки України та її суб'єктів організаційно-господарських повноважень до кризових явищ; забезпечення виконання державою соціальних функцій (соціальний захист малозабезпечених, боротьба з безробіттям, забезпечення державних і громадських потреб, пріоритетів в економічному і соціальному розвитку); здійснення надзвичайних заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення країни; реалізація свободи підприємницької діяльності та конкуренції, захисту від монопольного становища; забезпечення національної безпеки; наявність у держави на праві власності значного масиву майна тощо [18, с. 243].

У цьому контексті необхідно звернути увагу, що Конституцією України та законами України закладено правову основу для реалізації державою своїх завдань і функцій у сфері соціально-економічного регулювання з метою утвердження в суспільстві ідеології соціальної справедливості.

Зокрема, відповідно до ст. 7 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» основними засадами внутрішньої політики в економічній сфері є, поміж

іншим: проведення стабільної, раціональної та справедливої податкової політики; проведення прозорої та виваженої бюджетної політики як дієвого інструменту соціально-економічного розвитку, захисту вразливих верств населення та інвестування в реальний сектор економіки для підтримки національного товаровиробника і збереження робочих місць; перенесення податкового навантаження з мобільних факторів виробництва (праці та капіталу) на споживання, насамперед шкідливої для здоров'я людей продукції, ресурсні та екологічні платежі; впровадження ринкових інструментів акумулювання і перерозподілу довгострокових фінансових ресурсів, у тому числі в рамках введення обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення та ін. [19].

Отже, до соціально-економічних засобів утвердження ідеології соціальної справедливості у державі слід віднести соціальне забезпечення, оподаткування, міжбюджетні трансферти, державну допомогу суб'єктам господарювання, ліцензування деяких видів господарської діяльності та дозвільні процедури у цій сфері та ін.

Водночас, однією з проблемних галузей соціально-економічних відносин на сучасному етапі суспільного розвитку, запровадження реформи дерегуляції та ринкових механізмів саморегулювання економіки, є сфера соціального забезпечення, яка наразі ґрунтується, переважно, на пережитках старих неринкових систем планового регулювання економіки. Тому саме підходи до соціального забезпечення мають бути переглянуті у першу чергу, зважаючи також на те, що система соціальних виплат є одним із потужних засобів утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві.

У науковій літературі наголошується, що соціальні трансферти надаються населенню в натуральній та грошовій формах та пільги або послуги соціально-побутового характеру. До грошових форм відносять: пенсії, допомоги, стипендії, дотації, що становлять частину доходів громадян; у натуральній формі це: отримання продуктів харчування, технічних засобів пересування, протезування, працевлаштування громадян, які частково втратили працездатність, утримання непра-

цездатних у будинках для людей похилого віку та інвалідів [20, с. 111].

Необхідно зазначити, що ефективність реформування державного регулювання у сфері соціально-економічних відносин у значній мірі залежить від готовності суспільства приймати ті чи інші зміни, покладені в основу соціально-економічних реформ.

З огляду на вищезазначене, слід погодитися з науковцями, які зазначають, що для ефективного провадження соціально-економічних реформ необхідна ефективна і розумна пропаганда, ідеологічне забезпечення здійснюваних реформ, яке реалізується через проведення заходів з формування економічного мислення і ринкової психології у поведінці економічних суб'єктів, подолання домінуючого уявлення про державу як фонд благодійництва; ринкові перетворення виводять на передній план зміну акцентів у проведенні соціальної політики у бік її спрямованості на створення умов, за яких би кожен зміг самостійно забезпечити собі пристойний рівень доходів [21, с. 30].

При цьому саме активізація людського потенціалу як вагомого чинника здійснення реформ у будь-якій сфері тісно пов'язана з ефективністю державної соціальної політики, посиленням соціальної орієнтації бізнесу, відповідними змінами поведінки населення. Особливу увагу варто приділити створенню належних умов та стимулів для розширеного відтворення якісної робочої сили, включно із мотивацією економічної активності тих, хто наразі не виходить на ринок праці, заохоченню інноваційної діяльності [7, с. 341].

Висновки. Таким чином, проведене у цій статті дослідження показує, що утвердження в суспільстві ідеології соціальної справедливості означає формування на рівні колективного мислення та свідомості кожного окремого члена суспільства такого підходу до розподілу суспільних благ, який ґрунтується на пропорційному, такому, що відповідає персональній участі кожного члена суспільства в створенні відповідного блага, за умови забезпечення рівних можливостей та доступності до процесу такого створення.

У процесі утвердження ідеології соціальної справедливості держава відіграє важливу роль, оскільки ця ідеологія, на сьогодні,

є виміром правової реальності, засадою, покладеною в основу регулювання суспільних відносин, включаючи господарські, податкові, цивільні та ін. Для забезпечення соціальної справедливості держава застосовує такі соціально-економічні засоби, як: соціальне забезпечення, оподаткування, міжбюджетні трансферти, державну допомогу суб'єктам господарювання, ліцензування деяких видів господарської діяльності та дозвільні процедури у цій сфері та ін.

Для досягнення соціальної справедливості в суспільстві необхідне проведення

низки реформ у сфері державного регулювання соціально-економічних відносин, результатом яких має стати створення такої моделі державного регулювання, за якої втручання держави у процеси розподілу суспільних благ було би зваженим, орієнтованим на усунення нерівності між можливостями членів суспільства, урівноваження інтересів різних соціальних груп, сприяння розвитку наукового та інноваційного потенціалу суспільства, забезпечення швидкої монетизації знань та навиків, отриманих у процесі здобуття освіти тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#n54>
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
5. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. моногр. / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, Л.Я. Бенюк та ін. ; НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.
8. Сокурєнко В.В. Соціальна справедливість як державобудівничий принцип. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 3. С. 35–45.
9. Яковенко М. Справедливість як елемент права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. № 22. С. 123–129.
10. Пилипенко Г.М., Реліна І.Є. Соціальна справедливість у світовій економіці: одвічний конфлікт держави і ринку. *Економічний вісник*. 2017. № 4. С. 9–15.
11. Студінський В. Питання соціальної справедливості у контексті соціальної політики. *Україна: аспекти праці*. 2009. № 1. С. 13–16.
12. Зазуляк Б.Є. Система розподілу доходів. *Організаційні та правові засади забезпечення економічної безпеки держави в контексті європейської інтеграції* : збірник матеріалів і тез науково-практичної конференції (м. Київ, 27 травня 2015 р.). 147 с.
13. Владимир О.М. Соціальна справедливість – основа розвитку національної економіки України. *Актуальні задачі сучасних технологій* : зб. тез доповідей VII Міжнар. наук.-техн. конф. (м. Тернопіль, 28–29 листопада 2018 р.). URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/27626>
14. Ревенко А.Д. Концептуальні засади реалізації глобальної економічної справедливості у XXI столітті. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. № 9. С. 141–155.
15. До питання накопичувальної системи пенсійного забезпечення: соціологічні показники. Інститут соціології НАН України. 2022. 8 с.
16. Governance for sustainable human development: a UNDP policy document. 1997. January. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3831662>
17. Правове регулювання та економічні свободи і права : монографія / за ред. проф. Михайла Савчина. Ужгород : Видавництво «РІК-У», 2020. 224 с.

18. Шпаков В.В. Механізми державного регулювання господарської діяльності: постановка проблеми. *Економічна теорія та право*. 2015. № 3 (22). С. 241–252.
19. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 р. № 2411-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
20. Комарова О.О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів. *Соціальна політика*. 2008. № 2. Т. 25. С. 106–112.
21. Пилипенко Г.М. Соціальна справедливість: сутність, концепції та місце у ліберальному проекті України. *Академічний огляд*. 2013. № 1 (38). С. 24–31.